במנודה אני לך דרבי עקיבא סבר לישנא דנידויא הוא ורבנן סברי לישנא דמשמתנא הוא ופליגא דרב חסדא דההוא גברא דאמר משמתנא בנכסיה דבריה דרב ירמיה בר אבא אתא לקמיה דרב חסדא א"ל [א]לית דחש לה להא דרבי עקיבא קסבר במשמתנא פליגי אמר רבי אילא אמר רב [ב]נדהו בפניו אין מתירין לו אלא בפניו נדהו שלא בפניו מתירין לו בין בפניו בין שלא בפניו אמר רב חנין אמר [°]רב [ג]השומע הזכרת השם מפי חבירו צריך לנדותו ואם לא נידהו [ד]הוא עצמו יהא בנידוי שכל מקום שהזכרת השם מצויה שם עניות מצויה [ה]ועניות כמיתה שנאמר [1]כי מתו כל האנשים ותניא [ו]כל מקום שנתנו חכמים עיניהם או מיתה או עוני אמר רבי אבא הוה קאימנא קמיה דרב הונא שמעה להך איתתא דאפקה הזכרת השם לבטלה שמתה [ז]ושרא לה לאלתר באפה [°]ש"מ תלת ש"מ השומע הזכרת השם מפי חבירו צריך לנדותו וש"מ נידהו בפניו אין מתירין לו אלא בפניו וש"מ [ח]אין בין נידוי להפרה ולא כלום [ט]א"ר גידל אמר רב תלמיד חכם מנדה לעצמו ומיפר לעצמו פשיטא מהו דתימא [י]אין חבוש מתיר עצמו מבית האסורין קמ"ל היכי דמי כי הא דמר זוטרא חסידא כי מחייב בר בי רב שמתא משמית נפשיה ברישא והדר משמת בר בי רב וכי עייל לביתיה שרי לנפשיה והדר שרי ליה [כ]ואמר רב גידל א"ר

מנין

רש"י

קסבר במשמתנא פליגי. דהכא משמתנא קאמר וקאמר ליה רב חסדא לית דחש לה להא דר"ע דהוה אוסר במנודה אני לך דהיינו משמתנא: **נידהו בפניו.** חכם שנידה את האדם בפניו אין יכול להתיר לו אלא בפניו: **הזכרת השם.** שמוציא שם שמים לבטלה: **שנאמר כי מתו כל האנשים.** ואמרינן[ח] היינו דתן ואבירם שנפלו בעניות: **כל מקום שנתנו חכמים עיניהם.** לאדם שנידו או מת או נופל בעניות ואהכי צריך לנדותו כדי שיפול בעניות דהיינו כמיתה: **אין בין נידוי להפרה ולא כלום.** דלא צריך להיות יום או יומים בנידוי דהא לאלתר שרא לה: **היכי דמי.** דמנדה לעצמו: **ועייל לביתיה ושרי ליה.** שלא נידהו בפניו:

קא

ר"ן

נדהו בפניו אין מתירין לו אלא בפניו. דכיון דבפניו נדהו אלים נדוייה ולא מיעקר אלא בפניו דומיא למאי דאמרינן בפ' השולח (גיטין דף לג.) כל מילתא דמתעבידא בי עשרה צריכה בי עשרה למשלפה. ולא נהירא אלא טעמא דמילתא משום חשדא דאי מתירין לו שלא בפניו פעמים שיתירוהו והמנודה לא ידע וכשלא ינהגו בו נידוי יבא לחשדן אבל כשנדהו שלא בפניו ליכא חשדא שאף הוא סובר שמא התירוהו שלא בפניו כשם שנדוהו שלא בפניו וזה כאותה שאמרו לקמן בפ' ר"א (דף סה.) המודר הנאה מחבירו בפניו אין מתירין לו אלא בפניו ומפרש בירושלמי[ט] דטעמא משום חשדא ולפי זה כל שהודיעוהו דליכא חשדא מתירין לו שלא בפניו וכל שהתירוהו נמי אע"פ שלא הודיעוהו מותר דיעבד: **השומע הזכרת השם מפי חבירו צריך לנדותו.** בריש תמורה (דף ג.) מפקינן אזהרה למזכיר שם שמים לבטלה מדכתיב (דברים י) את ה' אלהיך תירא: **ואם לא נדהו הוא עצמו יהא בנדוי.** [°]לא שיהא בנדוי מאליו אלא ראוי להתנדות קאמר שהרי המזכיר עצמו צריך נדוי והיאך יהא חמור ממנו השומע ושותק אלא כדאמרן: **שכל מקום.** טעמא קא יהיב למאי דאמרינן ואם לא נדהו הוא עצמו יהא בנדוי שהרי[י] עכשיו חמור דשם עניות מצויה דכתיב (שמות כ) בכל המקום אשר אזכיר את שמי אבא אליך וברכתיך ומדהזכרת השם למצוה מביאה ברכה ועושר הזכרה לשוא גורמת עניות אי נמי מדכתיב גבי שבועת שקר (זכריה ה) וכלתו ואת עציו ואת אבניו ובתמורה (דף ג:) מדמי הזכרת שם לבטלה לשבועת שקר: **שנאמר כי מתו כל האנשים וגו'.** דלא מתו ממש כדאמרינן לקמן בפרק ר"א (דף סד:) דמהוי הוו דכל מקום שנאמר נצים ונצבים אינם אלא דתן ואבירם ואינהו הוו במחלוקת של קרח אלא דמפני שהענו אמר כי מתו. דאע"ג דאמרינן התם דארבעה חשובין כמת עני וסומא ומצורע ומי שאין לו בנים הכא ודאי מעניות קאמר דאין לומר שנסתמו דהא כתיב במחלוקתו של קרח (במדבר טז) העיני האנשים ההם תנקר [°]וליכא למימר נמי שהיו מצורעין דהא כתיב (דברים יא ו) בקרב כל ישראל וליכא למימר שנתרפאו במתן תורה דהא אמרינן[י] שחזרו למומן במעשה העגל וליכא למימר דמשום שלא היה להם בנים אמר כי מתו דא"כ היכי א"ל מפני זה שוב מצרימה [שמות ד] וכי מפני שלא היה להם בנים לא היו נשמעין למלכות להלשינו אל פרעה אלא ודאי מפני שירדו מנכסיהם ולא היו דבריהם נשמעים: **או מיתה או עוני.** אלמא שוו להדדי. והקשו בתוספות מאי איריא שומע הזכרת השם מפי חבירו דצריך לנדותו הא אמרינן בירושלמי [מ"ק פ"ג ה"א] דכל שאינו עושה כשורה צריך לנדותו והכי נמי מוכח בדוכתי טובא דאמרינן בפ"ק דקדושין (דף לט.) חזיוהו לההוא גברא דהוה זרע ביני גופני אמרי ניתי מר ונשמתיה וכו' ובפרק ואלו מגלחין (מ"ק דף יז.) אמרינן דאמתיה דרבי חזיתיה לההוא גברא דהוה מחי לבנו גדול ואמרה ליהוי ההוא גברא בשמתא. ותירצו דאין הכי נמי אלא מיהו בהזכרת השם בלחוד הוא דאמר דאם לא נדהו הוא עצמו יהא בנדוי מפני שענשה חמור וכדכתיבנא: **ושמע מינה אין בין נדוי להפרה ולא כלום.** הקשו בתוספות מדאמר בפרק ואלו מגלחין (שם דף טז.) הכי קאמר שמואל טוט אסר וטוט שרי וה"מ לממונא אבל לאפקרותא עד דחיילא עליה שמתא תלתין יומין. ותירצו דשאני הכא שנדוי זה אינו אלא לאיים עליו שלא יזכיר עוד שם שמים לבטלה ולא דמי לאפקרותא מש"ה הכא אין בין נדוי להפרה ולא כלום. אבל ראיתי לרב אלפסי ז"ל שדחה אותה שבפ' ואלו מגלחין מפני זו כמש"כ בהלכותיו בפ' ואלו מגלחין. וכן דעת הרמב"ם ז"ל (בפ"ק) [צ"ל בפ"ז הל' יג] מהלכות ת"ת: **ת"ח מנדה לעצמו ומפר לעצמו.** כתב הרשב"א ז"ל דדוקא היכא דלא הוי בר נדוי כי הא דמר זוטרא דממדת חסידות בעלמא משום יקרא דבר בי רב הוה משמת נפשיה אבל כשנדה עצמו על דבר שהיה חייב עליו נדוי לא כל הימנו להתיר עצמו. והקשו עליו אם כן היכי מקשי ליה הש"ס פשיטא מקמי דלאמר כי הא דמר זוטרא אדרבה הל"ל אמאי. לפיכך אמרו דבכל ענין שנדה את עצמו מיפר לעצמו וכן דעת הרמב"ם ז"ל בפרק ז' מהלכות ת"ת (הל' יא). וראיתי למקצת מפרשים שכתבו דלא גרסינן פשיטא אלא ה"ג ומיפר לעצמו כי הא ולמי שגורס כן דברי הרשב"א נכונין בטעמם: **וכי עייל לביתיה שרי לנפשיה.** כדי שלא יצטרכו בני ביתו להתרחק ממנו. ומהא משמע דמנודה אפילו בני ביתו נוהגין בו נדוי

דאי

פירוש הרא"ש

ובמנודה. הוא דפליגי דר"ע סבר כיון דלא אפקיה בלשון שמתא לאו דעתיה אנדוי: נדהו בפניו. מי שנתחייב נדוי ונדהו בפניו אין מתיר לו אלא בפניו דכמו שנדהו בפניו צריך לכבדו בפניו ולכבוד המנודה קפיד רב ואם התירו שלא בפניו הוי מותר: נדהו **שלא בפניו** מתירין לו בין בפניו בין **שלא בפניו**. בפניו אתי לאשמעי' סד"א לא יתירו לו בפניו דמתבייש טפי קמ"ל דאין בושת יש מפרשים דאין מתירין לו אלא בפניו שמא לא ידע שהתירו לו וגם אחרים שואלין לו אם התירו לו והוא אומר לא וכשרואין שמקרבין אותו מזלזלין בנדוי ולא יחושו עוד על נדוי חכמים ז"ל ולהאי פירושא אם התירו לו שלא בפניו אינו מותר [אבל] בנדהו שלא בפניו כשרואה שמקרבין אותו יאמר בלבו כמו שנדוהו שלא בפניו כך התירו לו שלא בפניו: השומע הזכרת השם מפי חבירו צריך לנדותו. דאמרינן בריש תמורה (דף ג.) אזהרה למוציא שם שמים לבטלה שנאמר את ה' אלהיך תירא ואם לא נדהו הוא עצמו יהא בנדוי פי' ראוי להתנדות: שבכל מקום שהזכרת השם מצויה שם עניות מצויה. דכתיב בכל המקום אשר אזכיר את שמי אבוא אליך וברכתיך וברכה היינו עושר

פי' הרא"ש (המשך)

דכתיב וברכך בכל מעשה ידיך ומדהזכרת מצוה מעשרת מכלל דהזכרת עבירה מדלדלת: ועניות כמיתה דכתיב כי מתו כל האנשים. והאי קרא בדתן ואבירם כתיב ולקמן בפ' ר"א מוכח דע"כ האי מתו ר"ל שירדו מנכסיהם ולפי שהזכרת השם דבר שגורם עניות ומיתה החמירו בה יותר מבשאר עוברי עבירה ואמרו שאם לא נדהו השומע יהא בנדוי: ותניא רשב"ג אמר כל מקום שנתנו חכמים עיניהם או מיתה או עוני. ומייתי עוד ראיה שעוני שקול כמיתה כדאמרינן בכמה דוכתי [ברכות נח. שבת לד. ב"ב עה. סנהדרין ק.] נתן עיניו בו ונעשה גל של עצמות עוני בפרק במה מדליקין (שבת לג:) ר"ש ור' אלעזר בנו כשיצאו מן המערה כל מקום שנתנו עיניהם בו היה נשרף: ש"מ **אין** בין נדוי להפרה כלום. ואפילו לאפקירותא ולאפוקי ממ"ד במ"ק (דף טז.) וה"מ לממונא אבל לאפקירותא עד דחיילא עליה שמתא דרבנן תלתין יומין: ומיפר. לאו דוקא דחכם בעי לשון התרה: מהו דתימא **אין החבוש מתיר עצמו מבית האסורין**. כי היכי דמצינו גבי התרת נדרים דהוא אינו מוחל אבל אחרים מוחלין לו: משמת נפשיה והדר משמת **צורבא** מרבנן. דמשום כבוד תורה היה קשה בעיניו לנדותו וכדאמרינן בפ' מקום שנהגו (פסחים נב.) במערבא ממנו אנגידא לצורבא מרבנן ולא ממנו אשמתא והוא היה המנדה והיה קשה בעיניו ומנדה א"ע תחלה א"נ כדי שלא יתעצל וישכח מלהתיר: שרי לנפשיה. שלא יכשלו אנשי ביתו בדברים אליו ויבא זכאי ויתיר זכאי:

תוספות

במאי פליגי במנודה אני לך דר"ע סבר לישנא דנדינא הוא. שיהא נע ונד ומרוחק מהנאתו דאין לספקו בלשון נידוי ולענין הרחקת ד' אמות אף על גב דלשון המשנה קורא מנודה שנדוהו כדאמרי' מ"ק (דף טו:) מנודה לא שונה ולא שונין לו מכל מקום כשאדם רוצה להרחיק עצמו ד' אמות אינו רגיל להזכיר נידוי על עצמו בשביל כך הלכך על כרחך לישנא דנדינא הוא כדפי' ושפיר הוי ידים מוכיחות בלא שאני אוכל לך: **נדהו בפניו אין מתירין לו אלא בפניו.** יש לפרש דשפיר מועיל גם שלא בפניו אלא לכבודו של מנודה דכמו שביישו לפניו כך יש לפייסו לפניו אע"פ שנדהו בדין אי נמי בעי למימר דכיון שנדוהו בפניו אלים הנידוי כל כך שלא יועיל ההיתר אלא בפניו כעין שנדהו ודכוותה אמרינן בגיטין (דף לג.) כל מילתא דמתאמרא בפני י' צריכה בי י' [למשלפה]: **אם לא נדהו הוא בעצמו יהא בנידוי.** כלומר חכמי הדור חייבין לנדותו: **שב"מ שהזכרת השם מצויה עניות מצויה.** פי' הרב אלעזר דנפקא לן מדכתיב (שמות כ) בכל מקום אשר אזכיר את שמי אבא אליך וברכתיך מדהזכרת שם למצוה גורם ברכה דהיינו עושר א"כ הזכרת שם לבטלה גורם עניות ור"י פי' דנפקא לן מדכתיב גבי שבועת שקר (זכריה ה) ובא אל בית הגנב וכלתו ואת עציו ואבניו והזכרת השם לבטלה דומה קצת לשבועת שקר: **עניות במיתה דכתיב כי מתו כל האנשים המבקשים את נפשך.** גבי דתן ואבירם דע"כ לא מתו אז במצרים שהרי היו במדבר וליכא למימר שהיו סומין ומצורעים החשובים כמתים סומין ליכא למימר דכתיב (במדבר טז) העיני האנשים ההם תנקר ומצורעים נמי לא שהרי היו בקרב ישראל וליכא למימר שנתרפאו במתן תורה שהרי חזרו למומן במעשה העגל וליכא למימר שלא היו להם בנים דהא כתיב (שם) (הם) ונשיהם ובניהם וטפם ועוד דמשום שלא היו להם בנים לא נמנעו מלהיות קרובים למלכות כבתחילה אבל בשביל עניות ודאי נמנעו מלהיות קרובים למלכות: **אין בין נידוי להפרה ולא כלום.** תימה דאמרי' במ"ק (דף טז.) טוט אסר וטוט שרי פי' לאלתר ה"מ לענין מנודה אבל לענין אפקירותא עד דחייל עליה שמתא תלתין יומין וי"ל ה"נ כיון שנידוי זה אינו אלא לכפרה בעלמא וחיישי' עליו שלא ירגיל עוד להזכיר שם שמים לבטלה אין זה נידוי חשוב כאפקירותא [ל]לשאר עבירות לחול עליו נידוי שעה אחת: **משמית נפשיה והדר משמת בר בי רב.** פר"ת שזה היה עושה כדי שלא ישכח להתיר הנידוי של בר בי רב אבל עכשיו שמשמת נפשיה מתוך כך שהיה זכור להתיר שלו זכור יהיה נמי להתיר של בר בי רב ור"י פירש לכפרה היה עושה כך שלא יענש במה שמנדה צורבא מדרבנן כי בקושי יש לנדותו כדאמרינן (פסחים נב.) ממנו אנגידא ולא ממנו אשמתא ואע"פ שזה היה מתחייב שמתא מן הדין אעפ"כ היה ירא מן העונש לכך היה משמת נפשיה לכפרה: **משמת נפשיה.** היה מרחיק עצמו ד"א מחביריו: **כי עייל לביתיה שרי לנפשיה.** משום בני ביתיה והדר שרי לבר בי רב כדי שיבא זכאי ויכפר על החייב לכך היה מתיר לעצמו קודם:

עין משפט נר מצוה

כח א מיי' פ"א מהל' נדרים הל' [כג] כד סמג לאוין רמב טוש"ע י"ד סי' רו סעי' ג וע"ש:

כט ב מיי' פ"ז מהל' ת"ת הל' יג טוש"ע י"ד סי' שלד סעי' כט [וברב אלפס מ"ק פ"ג ד' רפז וברא"ש שם סי' יד]:

ל ג ד מיי' שם פ"ו הל' יד ופי"ב מהל' שבועות ה"ט סמג לאוין רמא טוש"ע שם סעי' לז וסעי' מג [וברב אלפס שם וברא"ש שם סי' טו]:

לא ה מיי' פ"ז מהלכות ת"ת הל' יג [והל' שבועות שם] טוש"ע י"ד שם סעי' לא [לז]:

לב ו מיי' שם הלכה יא טוש"ע שם סעי' לג:

◆

מוסף רש"י

לישנא דנדוייא הוא. לישנא דנדינא הוא, מה מנודה אסור ליהנות ממנו אף כאן אסור ליהנות ממנו (ראמ"ה בשמו). **לישנא דמשמתנא הוא.** שבני אדם רגילין לומר במקום שמתא מנודה אני לך, אבל נדינא לא רגילי למימר במקום שמתא (שם). **הוא עצמו. השומע, יהא בנידוי.** דמשמתינן ליה, לא שיהא בנדוי מאליו, דומיא דקורא לחבירו עבד, דגרסינן בפ"ק דקדושין (כח.) גבי קורא לחבירו עבד ההוא שמותי משמתינן ליה, דתניא הקורא לחבירו עבד יהא בנדוי (שם). **נידהו בפניו אין מתירין לו אלא בפניו.** שמאחר שביישוהו בפניו צריך להתיר לו בפניו כדי שיתיישב דעתו של זה בהיתרו או בהיתרם ממה שנתבייש (מאירי בשמו). **משמית נפשיה ברישא.** כדי שישתתף בצערו (מאירי וש"מ בשמו). **שרי לנפשיה.** מפני שלא יצטרכו בני ביתו להתרחק ממנו (שם ושם).

מסורת הש"ס

א) בע"י הגי' רבי, **ב)** [עי' תוס' קדושין כח. ד"ה הקורא], **ג)** לקמן סד: [ע"ז ה.], **ד)** סוטה מו: ע"ש חגיגה ה: ע"ש [מ"ק יז: ע"ש בכולם וכן בשאלתות פ' יתרו סי' נג אי' אמר רשב"ג כל מקום וכ"ה בפי' הרא"ש כאן], **ה)** [מ"ק יז. ע"ש], **ו)** [ברכות ה: סנהדרין לה.], **ז)** תמורה ג: חגיגה י., **ח)** [לקמן סד:], **ט)** [פ"ה ה"ד], **י)** צ"ל עונשו, **כ)** [במ"ר נשא פרשה ז], **ל)** צ"ל אלא כשאר,

◆

תורה אור השלם

1. וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה בְּמִדְיָן לֵךְ שֻׁב מִצְרָיִם כִּי מֵתוּ כָּל הָאֲנָשִׁים הַמְבַקְשִׁים אֶת נַפְשֶׁךָ: שמות ד יט

◆

גליון הש"ס

גמ' ש"מ תלת. לקמן ד' ח ע"ב. ברכות כז ע"א. פסחים ה ע"א. ק"ל אמאי לא אמר ש"מ ד' דהא ש"מ ג"כ דאם לא נדהו הוא עצמו יהא בנידוי: בהר"ן ד"ה ואם לא. **לא שיהא** בנידוי מאליו. עי' קדושין כח ע"א תד"ה הקורא. ונדה ד' יג ע"ב תד"ה המקשה: בהר"ן ד"ה שנאמר. **וליכא** למימר נמי שהיו מצורעים. עי' בספר שאילת שלום להגאון מהר"י ברלין אות לב: